

רות וגנות לכולם... אנחנו לא אוהבים מתים שבויים בבית". יסוד זה מתבטא בדרך-כלל במעבר לדיבור בגוף ראשון, הבר-חנה פילוסופית למראית-עין, אישית, מעוררת דנת: "בחלומות / אני אומר / איזה שדה רחב-חזה".

יסוד שלישי המשולב בקובץ הוא יסוד לשון-ני. נראה אמנם שהתכוון להיות יותר מכך, להוסיף ממד אקזוטי-לאטיני, אך לטעמי נשאר הוא בגדר ספרותיות-יתר, ולצערי אין עולם המושגים שלי מתרעד כולו למקרא "פאלקו טינקולוס על פאסר דומסטיקוס", או: "אגרטה אלבה, אורילוס, מנתה וירידס, אלוסה, ארומיה מוסקטה". אפשר מאד—ואני מאמינה בכנותו של אסף בן-מנחם—כי אלה הם רפרנסים חיוניים ברקע שלו, בזכרונותיו, במסעותיו. אני, משום-מה, אי-ני יכולה להגיב על שירה כזו (והערתי על כך גם לגבי קבצי-שירה אחרים). היו כמה וכמה משוררים ממקומותינו שטילוהם בחוץ-לארץ—או בעולם הספרות הכללית—הטביעו בהם חותם כה עז שנשיהם בשירה נקראות בשמות ספרדיים, ארגנטינאיים, לא-טיניים, כושיים וכו'. קול תופי הטס-טס מהלך בשיריהם כאילו הוא קצב-החיים של-הם ממש. בקובץ שלפנינו אין הדבר מופיע בצורה קיצונית הואיל ואינו אלא אחד מן הרכיבים; אף-על-פי-כן מעורר הוא, כמדומה, תגובה של זרות ונכר—ולא עוד.

צ.ג.

כל הפרדות

קונטרס-השירים הקטן של יהודה ארצי מוקדש לזכר בנו עמוס, אשר נפל בשירות צה"ל. אלה הם שירי-קינה היוצאים מלבו של אב שפול, כדבריו: "לבי פתוח ומוצף גדות שירור". תוגה עמוקה מקננת בכל בית ובכל שורה, והצער בוקע ממלות השיר. "מי יתנני לב מאבן", מפלל המחבר, "למען לא

* יהודה ארצי: כל הפרדות (שירים); ריי-שומים: דניאל סנדרוביץ; ספרית פועלים, 1973; 41 עמ'.

יש הבדל יסודי בין גשם ושלג—בין רך ונוזל לבין מוצקות וקשיות. יש שמוצקים הופכים נוזלים או מתנדנדים בין מצב למצב. אחת הדוגמות, בשיר "אלזה לסקר-שילר". שיש בו מעבר מן הקטיפה והמשי אל יהלום ארגמן, מערת נטיפים, זית רך:

אני מוצאת אותך / יובל אחר לכתך מהקטיפה והמשי / שבורה בפנינו זכור-כית חומה / כוהנת. / אני מוצאת אותך / יהלום ארגמן מסוער / במערת נטיפים של קן אלוהי. / את נשאת / ענודה עגילי בית-לחם / זית רך מן היש האלוהי / לבדך. (ע' 41)

וכן בשיר האחרון בספר, בו שוב היסודות משחקים זה בזה והמעברים ביניהם ובמצביהם הם הדינאמיקה של השיר: "את מתקשה כלחם / ונסוגה כמו ענף מלא כנפיים / ליער שיכור המבקש אותך—/ עינב לייך". (ע' 42)

אורילוס אורילוס

קובץ זעיר ומעניין, כתוב ומצויר בידי אסף בן-מנחם. כשלושים שירים ומשהו, שבאחד-דים מהם מהלכת רוח של אגדה, ויש בהם אורך-רוח של אגדה. מלאכים, מקומות רחוקים, אוויר תכלכל או חום, אווירה בלתי-מציאותית ועם זאת בלא תלישותו של הסוריאליזם: "רכבת אדומה נוסעת / נוס-עים בה מלאכים בעמידה / שותקים רואים בחלונות / גשענים על ידיים עצובות / נוסעי הארץ הפנימית / נושאי משא החלומות / נושאי אגדות הכנפיים / מסמרי ארונות המתים / ומסע שקט למסך השער של אופליה על מים".

באווירה זו מתרפכים נושאים בוטים, מאב-דים מעוקצם, מתרוויים עצבות מילודראמיתית כמעט. אך, דווקא בשלב בו עשוי היה המשורר לגלוש אל המילודראמה, הוא מור-סיף יסוד אחר, תמים כלשהו, למראית-עין, ובכל-זאת משכנע: "עם שדות וים ויע-

* אסף בן-מנחם: אורילוס אורילוס (שירים); הוצאת שירת ירושלים, 1973; 48 עמ'.

פנינו עניינה לא רק העולם הערבי המוסלמי אלא גם המזרח הקדמון, והמחקר הבלשני והפילולוגי בלשונות האיזור; מצד שני, אין עניינה במזרח התיכון המודרני. הכרך שלפנינו כולל שמונה-עשר מאמרים השונים זה מזה בהיקפם ובעניינם.

החוקרים שתרמו לקובץ הם: יהושע בלאו, גדעון גולדנברג, אנסון פ. רייני, המנוח יחזקאל קוטשר, יוסף נווה, מיכאל סטון, איתמר גרינוולד, שאול שקד, המנוח ד. צ. בנעט, מ. י. קיסטר, שלמה פינס, מיכאל שוורץ, חוה לצרוסי-יפה, יוחנן פרידמן, עמנואל סיון, א. אשתור, דוד איילון ואמנון שילוח. לא נוכל במסגרת סקירה קצרה זו לעמוד בפירוט על כל המאמרים שבקובץ, ותחת שנפטור כל אחד מהם בכמה מלים העדפנו להרחיב את הדיבור על שלושה מן המחקרים.

הקובץ פותח ב"הערות-שוליים שמיית" (Marginalia Semitica) מאת יהושע בלאו—סדרה של שבעה עיונים קצרים בשאלות שונות בבלשנות ופילולוגיה שמיית.

כמה מן השאלות שבלאו עוסק בהן עניינן בעיקר לבעלי-המקצוע, אך אנו מוצאים כאן גם שאלות שעניינן כללי יותר וכדאי להזכירן. בלאו נדרש לבעיות פרשניות-מילוליות בפסוק "והיה השרב לאגם וצמאון למבועי מים, בנווה תנים רבצה, חציר לקנה וגומא" (ישעיה, לה, 7). בלאו חולק על אורח תם מפרשים שסברו כי "חציר" בפסוק זה מציין צמח הגדל על מים, ואף פירשו "לקנה וגומא" כעין "וקנה וגומא". בלאו מציין שלא זו בלבד שאין יסוד לפרש "ל" כוונת החיבור אלא שמבחינה סגנונית יש לראות את חלק הפסוק "חציר לקנה וגומא" כמקביל ל"וצמאון למבועי מים". בהסתמך על הביטוי "חציר גגות" (ישעיהו לו, 27 ומלך כים ב יט, 26), מפרש בלאו חציר גם בפסוקנו כ"עשב דל" המתיבש במהירות. את המלה "רבצה" הוא קורא בלא מפיק ב"ה"א" (כרש"י וכתב-ייד רבים) ומפרש "אדמה מושקה", בדומה ל"תהום רובצת תחת" (בראשית מט, 25 ודברים לג, 13)—תהום השופעת מים במעמקים. וכן משווה

אגע בגורלי בחרדה". אך לבו רחוק מאבן, ובכל ט"ו השירים שבקובץ הזעיר הוא עומד בעימות עם הגורל אשר המר לו.

יש ליריקה רבה בשירה זו שכולה אלגית-ענוגה, ויש כוח לאב השפול לצקת את צערו בקנקני פיוט נפעם ורוגש "גם עתה בהידלק כוכבים". בלילה, עם גבור תחושת יתמות ושכול, באווירה הרוגעת של הערב והכוכבים, גחים הניתומים: "אטיל גחומי מן הבוהק הזך, / מלבנם החיור של פרחי מלפת לילה, / כי יש בהם תום של כיסוף, / ונצורים בהם ריחות של קיצים אחרים — / סיוונים שנשמו להטם". בלילה הזה פוקד האב את בית-הקברות של הקיבוץ, מתיחד עם זכרם של יקיריו ומספר על המשך החיים בבתים אשר מנגד: "שחתי להם על צהלת הטף / ועל גילת דורות וצער גידולם, / כל זאת בדמי הלב למצבות אחי לחשתי — / עד אם רוויתי גיחומי".

בשעת קבורתו של הבן הספיד הסרן ואמר כי יש גבורה אשר תדלוק כאבוקה, כאות וכמופת בראש הדור במדברו. האב מוסיף את הגבורה האילמת והמוצנעת בענוה, "גבורת הדבקים במשימתם עד כלות, / עד כלות-נשמתם". והוא מוסיף והולך כי "זה דור אבות סופדים, / בקינתו ניאר ב" חטא גבהות-הלב; / לא ינהו העלומים בהי-נגפם לעד".

שירים המרעישים נימים שבלב.

י.פ.

ISRAEL ORIENTAL SOCIETY

הקובץ Israel Oriental Studies (מח"ס קרים מזרחיים ישראלים, בקצור IOS), היוצא לאור מטעם אוניברסיטת תל-אביב, משקף תחומים חשובים של המזרחנות ומציג את הישגי החוקרים הישראלים בשטח זה. המזרחנות כפי שהיא מיוצגת באסופה של-

Israel Oriental Studies, vol. I. *
Edited by M.J. Kister et al., Tel Aviv University, 1972, 315 pp.